

Tekenen in de Tijd 78

17-23 januari 2021

Vorige week viel het kabinet over de toeslagenaffaire. Erik Borgman onderzoekt wat dit eigenlijk zegt over onze visie op verantwoordelijkheid. Hij bepleit herwaardering van het geweten en meent dat christenen verbonden behoren te zijn in toewijding, als antwoord op Gods liefde.

Afgelopen vrijdag, 15 januari, viel het kabinet. Het ging haast geruisloos en ons werd verzekerd dat de meeste ministers ook als ze demissionair zouden zijn, gewoon zouden doorgaan met besturen. Daar was in verband met de coronapandemie zorg over, maar minister-president Mark Rutte had zich breed geïnformeerd en was tot de overtuiging gekomen dat dit goed mogelijk was. Daarom kon hij het juiste doen, gezien het als 'snoeihard' gekwalificeerde rapport van de commissie-Van Dam. Zoals bekend wordt daarin beschreven hoe er zo'n 20.000 ouders jarenlang ten onrechte door de Belastingdienst van fraude met de kinderopvangtoeslag zijn beschuldigd en daarvoor werden vervolgd en bestraft. Het rapport concludeert dat er daarbij 'grondbeginselen van de rechtstaat [zijn] geschonden'. Dan kan de verantwoordelijke minister weinig anders dan met onmiddellijke ingang opstappen, zoals Eric Wiebes inderdaad deed, en de regering niet anders dan aftreden.

Toch had ik niet echt het gevoel dat wat de regering vrijdag deed, in de goede verhouding stond met de conclusie van het rapport. Een regering heeft vóór alles de taak de grondbeginselen van de rechtstaat te beschermen. Deze regering had dit niet gedaan en vorige regeringen evenmin. Maar de betrokkenen zeiden nog altijd niet te weten hoe ze anders hadden kunnen handelen om de schending van de grondbeginselen van de rechtstaat te voorkomen. Ik zou zeggen dat dit ze ongeschikt maakt voor hun taak. Pas als je het wel weet, kun je terugkomen!

In de online-eucharistieviering vanuit het Huis van Dominicus, waarin pastoor Hans Boogers voorging, werd onder meer psalm 40 gezongen. Daarin komen de zinnen voor: 'Uw wet is binnenin mij gegrift', en: 'Uw wil te doen is mijn vreugde'. Gods wil is dat wij zien wat andere mensen overkomt, en Gods wet doen betekent ze recht doen op basis van het geziene en ze niet met onverschilligheid bejegenen. Daartoe hebben wij van nature een zekere neiging. Als het werkelijk vrijwel onmogelijk was voor mensen binnen de overheid, inclusief verantwoordelijke bewindslieden en ambtenaren van de Belastingdienst, om in deze lijn te handelen, juist waar dit ingaat tegen de politieke hoofdstroom van het moment, dan wordt het tijd het individuele geweten te herwaarderen. 'Uw gerechtigheid heb ik nimmer in mijn eigen hart weggeborgen', zegt psalm 40, 'ik zwijg niet over uw genade en waarheid'. Sommigen hebben dat ook in de toeslagenaffaire inderdaad niet gedaan, maar ze werden niet gehoord en hun getuigenis had weinig effect. Ik denk dat we minder in onze collectieve zorgen zouden moeten geloven en meer in de individuele intuïtie dat als *dit* de gevolgen van wetgeving of beleid zijn, ze niet deugen. Hoe goed ze misschien ook bedoeld zijn.

We hebben niet in de eerste plaats nieuwe regels nodig, maar ruimte voor verzet tegen wat paus Franciscus aanduidt als de pandemie van de onverschilligheid. En waar deze ruimte er niet is, moeten wij haar opeisen door haar in te nemen, aangezien – laat ik het maar eens groot zeggen – wij nu eenmaal God meer moeten gehoorzamen dan de mensen (zie Handelingen 4,19 en 5,29). 'Laten we de heilige Geest vragen om de kracht niet terug te schrikken voor degenen die ons opdragen te

zwijgen, die ons bespotten en die het op ons leven hebben gemunt', zei paus Franciscus in een toespraakje op 28 augustus 2019. Ook als diegenen die op dat moment heersende opvatting aan hun zijde hebben.

Het gaat niet om integratie in de heersende cultuur, schreef de Duits-Joodse kunstenaar Max Czollek in 2018. Integendeel, zo betoogde hij in een pamfletachtig boek met de veelzeggende titel *Desintegriert euch!* Czollek publiceerde eind van het vorige jaar een nieuw boek dat hij met een onvertaalbaar Duits woord *Gegenwartsbewältigung* noemde. 'Vergangenheitsbewältigung' is het woord dat aanduidt hoe Duitsland zijn naziverleden heeft verwerkt. Het wordt tijd dat we niet alleen het verleden op ons nemen – Czollek heeft overigens forse kritiek op de manier waarop Duitsland dat heeft gedaan! – maar ook het heden. Czollek ziet opkomend rechtsradicalisme en antisemitisme, blindheid voor wat grote groepen mensen overkomt, een roep om snelle oplossingen en nauwelijks pogingen echt onder ogen te zien wat er aan de hand is. Volgens Czollek zouden degenen voor wie dat geldt, ervan moeten blijven getuigen dat de bestaande situatie voor hen onleefbaar en onhoudbaar is. Dat is het begin van het zoeken naar een leefbare situatie.

Ik geloof dat christenen te vinden zouden moeten zijn onder degenen die zich ervan bewust zijn dat de huidige situatie voor veel mensen onleefbaar is. Niet uit een pathologische behoefte tot klagen, noch uit paranoia dat 'ze' het op 'ons' voorzien hebben. Maar we moeten ons niet in de heersende visie laten opsluiten en wij hebben weet van de nabijheid van het koninkrijk van God. Komende week is het 'bidweek voor de eenheid van de christenen' en het zou mooi zijn als wij ons tijdens deze week opnieuw laten samenbrengen door het gebed dat Jezus ons heeft geleerd, het Onzevader. Daarin bidden wij dat Gods wil op aarde mag geschieden zoals het al geschiedt in de hemel, de onuitsprekelijke en niet voorstelbare ruimte waar God verblijft: hoog boven ons verheven en vrij van alles wat ons vasthoudt en tegelijkertijd bij al ons wel en wee intiem betrokken. Het motto van de bidweek is dit jaar Jezus' oproep: 'Blijf in mijn liefde' (Johannes 15,9). Zich geliefd weten door God in Jezus betekent liefde hebben voor anderen. Als toelichting op het motto wordt in het materiaal voor de bidweek onder meer gegeven:

Door in Christus te blijven, ontvangen wij de kracht en wijsheid om op te treden tegen onrechtvaardige en onderdrukkende systemen. We zien onszelf als broeders en zusters van alle mensen en gaan op een nieuwe manier leven, met oog voor de hele schepping.

Met andere woorden, de eenheid van christenen zou een eenheid van toewijding moeten zijn als antwoord op Gods liefde.

Het materiaal voor de bidweek voor de eenheid is dit jaar gemaakt door de oecumenische monastieke vrouwengemeenschap in het Zwitserse Grandchamp, nauw verbonden met de broedergemeenschap in het Franse Taizé. Voor meer informatie over Grandchamp, zie hier: <https://www.grandchamp.org/nl/>. Voor het materiaal voor de bidweek voor de eenheid, zie hier: <https://www.weekvangebed.nl/>. Voor wie de komende periode in het bijzonder wil bidden voor eenheid in toewijding, liggen er boekjes met teksten in de Mariakapel van het Huis van Dominicus. Komende zondag, 24 januari, is er in onze kerk een oecumenische viering die niet te bezoeken is, maar wel online te volgen. Voorgangers zijn dominee Mariska van Beusichem van de Wijkplaats, Michiel Kersemaekers van de Antoniusgemeenschap

en lekendominicaan Leny Beemer van het Huis van Dominicus. In deze viering krijgt materiaal vanuit Grandchamp een plaats.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus